

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Постановка проблеми. Провідною тенденцією розвитку сучасної освітньої галузі є звернення до своїх світоглядних витоків, “повернення” до людини. Переорієнтація гуманітарних наук на особистість, відродження гуманістичних традицій стає найважливішим завданням сьогодення, поставленим самим життям в контексті формування Європейського освітнього простору. Центральною ідеєю цивілізованого суспільства, його вищим гуманістичним змістом є розуміння ставлення до людини як до найвищої цінності буття, злиття суспільних та особистісних інтересів, створення умов для гармонійного розвитку сутнісних сил індивідуальності та зростання її духовного потенціалу. Першорядне значення набули такі якості особистості, як: соціальна, інтелектуальна, комунікативна й фізична компетентність, емоційність, креативність, ініціативність, самостійність і відповідальність, а також самооцінка й свобода поведінки.

Вихід за рамки традиційного навчання й пошук найбільш ефективних шляхів і способів розвитку творчої особистості майбутнього вчителя музики можна вважати однією з головних завдань сучасної мистецької освіти. Розвиток європейського ринку освітніх послуг дав потужний імпульс для вдосконалення підготовки вчителя музики якісно нової формації – не вузького фахівця-предметника, а універсально освіченого педагога, що володіє широкою загальною й професійною культурою, багатим індивідуально-творчим потенціалом. Ця проблема невід’ємна від завдань розробки й впровадження в освітній процес (як ВНЗ, так і школи) нових, індивідуально-орієнтованих

технологій навчання, націлених на виявлення суб'єктивних особливостей студентів й створення умов для їхнього особистісного зросту. Ось чому складна й специфічна професійна музична діяльність повинна проходити за різними напрямками, які науковці прагнуть врахувати при розробці навчальних планів і програм фахової освіти.

Розробка особистісно-орієнтованого підходу в мистецькій галузі – дуже складна теоретична і практична проблема. Її складність зумовлена перш за все тією обставиною, що особистість є чи не найскладнішим утворенням цього світу і самого себе. Серед спеціалістів набуває все більшого визнання думка, що всебічне дослідження й розвиток особистості - це фундаментальна комплексна наукова проблема, яка потребує міждисциплінарного дослідження в умовах трансформації сучасного суспільства. Але навіть у найповніших посібниках цій проблемі приділяється недостатньо уваги. В той же час важливість цього питання безперечна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя частково висвітлюється у психолого-педагогічній літературі теоретико-методологічного рівня (І.Бех, І.Богданова, В.Бондар, А.Василюк, Т.Гришина, І.Дичківська, В.Євдокимов, І.Зязюн, Е.Лузік, О.Пехота, Г.Селевко, С.Сисоєва). Вагомий внесок у розв'язання проблеми фахової підготовки майбутнього вчителя і вчителя-музиканта зокрема, зробили такі вчені, як Е.Абдуллін, В.Волкова, Н.Гузій, Л.Коваль, М.Михаськова, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, Ю.Ростовська, О.Рудницька, Н.Сегеда, О.Щолокова; теорії та методики музичного виховання – А.Болгарський, С.Горбенко, І.Красильников, А.Малінковська, І.Назаренко, С.Неверович, В.Новоблаговещенський, О.Полякова, Л.Рапацька, О.Ростовський. Зростає інтерес дослідників до питань, пов'язаних з удосконаленням змісту фахової підготовки та посиленням її професійної спрямованості (В.Артамонов,

Є.Булатова, О.Гданська, Ю.Єлісовенко, В.Ражников, Ю.Турчанінова, С.Уланова, Г.Фількевич, В.Школяр). В останні роки з'явилися спеціальні дисертаційні дослідження з проблем творчого розвитку майбутніх педагогів-хормейстерів (І.Букреєв, І.Коваленко, М.Олійник, Л.Остапенко, Т.Смирнова, І.Шинтяпіна та ін.). Аналіз рівня професійної підготовки вчителя музики в Україні дозволяє зробити висновки про необхідність серйозного перегляду її змісту.

Метою статті є аналіз педагогічних умов, що сприяють підвищенню ефективності фахової підготовки майбутнього вчителя музики на основі особистісного підходу. В процесі аргументації означеної власної позиції з цього питання ми спиралися передусім на положення педагогіки про те, що зміст освіти має враховувати як основні аспекти професійної діяльності майбутнього спеціаліста, так і його особистісні якості відповідно до структури подальшої діяльності в умовах підвищення вимог до якості сучасної освіти [1; 3; 5; 6].

Процес підвищення рівня фахової підготовки майбутнього вчителя музики буде найбільш ефективним при виявленні індивідуальних якостей студента в освітньому процесі. Діяльність такого роду здійсненна лише в особливому педагогічному середовищі, завдяки вільному обміну думками, ідеями, особистісному підключенні студента й педагога в навчально-виховну взаємодію. При формулюванні вище вказаних педагогічних умов ми керувалися принципом єдності змістового й процесуального аспектів під час знаходження оптимальних рішень поставленої проблеми, а також знаннями об'єктивних і суб'єктивних закономірностей функціонування особистісної ситуації, що є в нашому дослідженні засобом підвищення рівня означеної підготовки.

Нами були виокремлені та аргументовані наступні педагогічні умови, а саме:

I – *організація діалогової взаємодії у навчально-виховному процесі* як важлива умова стимулювання особистісного функціонування студента в ході навчання. Запропонований нами принцип дозволить відмовитися від традиційної дихотомії: педагог-студент, коли потреба в ініціативному спеціалісті з активним професійно-творчим мисленням супроводжується незадоволенням освітнім процесом. Зокрема, на низькому рівні перебуває мотиваційна готовність до формування та прояву творчого потенціалу. Як показує практика, ініціативному студенту потрібні не тільки глибокі знання в галузі педагогіки, психології, музичного мистецтва, але й певні особистісні якості, спеціалізовані вміння, що сприятимуть активізації та формуванню високої мотиваційної готовності до майбутньої професійної діяльності. На основі діалогу в навчально-виховному процесі педагог і студент, об'єднавшись на психологічному рівні, здійснюють освоєння репертуару на заняттях в співпереживанні, що є важливою обов'язковою умовою творчого процесу, й на світоглядному рівні – співтворчістю, а в перспективі реалізувати свій творчий потенціал, пізнати своє внутрішнє “Я”. Цей принцип, відкриваючи всі комунікаційні канали, дозволить інтегрувати процес особистісного розвитку студента, стимулювати прояв суб'єктивних якостей (оцінювання, осмислювання, рефлексію). Для реалізації на практиці зазначеної педагогічної умови, на нашу думку, є доречним використання таких форм, методів та прийомів, як заохочення, створення яскравих образно-наочних уявлень, спонукання до пошуку альтернативного рішення проблемних ситуацій, що виникають тощо.

II – *забезпечення психологічного комфорту для студента на заняттях з диригентсько-хорових дисциплін*. Навчальний процес повинен бути організований і проведений так, щоб забезпечити мотивацію навчання й позитивне емоційне відношення до нього. Такий стан досягається шляхом зняття всіляких психологічних бар'єрів, створення безконфліктного

середовища, в якому кожен себе почував би комфортно, атмосфери, що виключає виникнення почуття остраху за невдале слово або дію. Ми вважаємо, що основною рушійною силою для створення психологічного комфорту є уникнення комплексу протиріч, з якими зустрічається майбутній вчитель музики при засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу, а саме: 1) низьким рівнем суб'єктивної спрямованості в оволодінні своїм фахом і високими суспільними вимогами до індивідууму педагога-музиканта; 2) прагненням до самостійної роботи студента й небажанням викладача допомагати йому в цьому; 3) системою педагогічної освіти за традиційними для ВНЗ формами й інтенсивно-новітніми моделями сучасної підготовки майбутнього вчителя музики.

Виходячи з цього, ми пропонуємо звернути увагу з боку викладачів на здійснення опори на самоконтроль, самооцінку, самоаналіз у студентів. Такі прийоми, як фактична рівність між педагогом та студентом у творчих дискусіях перед раніше узгодженою позицією на заняттях з практикуму роботи з хором; схвалення з боку викладачів оригінальних пропозицій і задумів студента при виконавській інтерпретації хорових творів; свобода вибору видів самостійної роботи; підвищення ролі самооцінки результатів своєї діяльності; створення ситуації успіху, взаємодопомоги ми вважаємо оптимальними у підвищенні рівня фахової підготовки майбутнього вчителя музики. Іншими словами, рівноправна взаємодія, прийняття, емпатійність і є тією психологічною основою, що сприяє формуванню сфери взаємовідносин, що в свою чергу, стає об'єктивною умовою для реалізації особистісного підходу при засвоєнні предметів диригентсько-хорового циклу.

III – *диференційований підхід до особистості майбутнього вчителя музики, її корекції в умовах вузівського навчання.* Процес освоєння репертуару містить діалог-спілкування з твором хорового мистецтва, міркування про нього, висловлювання своєї думки, оцінки, ставлення, усвідомлення його образного

змісту тощо. Виходячи з вище зазначеного, ми виокремлюємо складові особистісного підходу на данім етапі: 1) самостійність при засвоєнні та аналізі тексту й контексту хорового твору, опора на рефлексивні здібності (самооцінку, самоаналіз, самоконтроль, саморегуляцію); 2) індивідуалізація програми практичної діяльності студента з різним рівнем диригентських знань та вмінь на основі пріоритетних цінностей його особистості; 3) диференційований взаємозв'язок між розумовою діяльністю й особистісними переживаннями майбутнього фахівця в сполученні з досвідом його творчої роботи на заняттях; 4) впровадження операціональних новацій в систему фахової підготовки: участь студентів у розробці її цілей, змісту; спільне обговорення проблемних ситуацій на заняттях; 5) допомога при підготовці та захисті творчих проєктів, їх фрагментів, позааудиторного заходу тощо.

Нами були запропоновані наступні методи: – метод інтонаційно-виконавського аналізу (містить комплексний підхід до вивчення репертуару та спрямований на розкриття ідейно-образного змісту, осягнення його цілісної форми й на цій основі створення студентом власного бачення певного диригентського жесту); – метод художніх асоціацій (допомагає знайти емоційно-образні смислові паралелі, зв'язки між змістом хорового твору та явищами навколишньої дійсності, вербалізує думки, почуття, що виникли в процесі пізнання студентом твору). Надалі він сам корегує свої вже сформовані професійні установки, рефлексує особистісне бачення твору, пов'язує набуті знання з майбутньою фаховою діяльністю.

IV – створення можливостей для художньо-творчої самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку студентів у процесі диригентсько-хорової підготовки. В цьому напрямку ми пропонуємо метод індивідуальних навчально-дослідних завдань проблемного характеру. Це творчий вид позааудиторної самостійної роботи студентів навчального, навчально-дослідного чи проєктно-конструкторського характеру, який використовується у

процесі вивчення програмного матеріалу предметів диригентсько-хорового циклу й завершується разом зі складанням підсумкового іспиту чи заліку з окремої навчальної дисципліни. Завдання виконуються в процесі бесіди, дискусії й мають, як правило, форму “питання-відповідь” або діалогічний принцип побудови. Ми виокремлюємо наступні прийоми: *конструктивний діалог*, який допоможе знайти вихід із проблемних ситуацій у процесі оптимального вибору теми й рішення завдань з предметів хорознавства та диригування; *аналіз-порівняння, уточнення особистісних уявлень педагога й студента на заняттях з хорового класу; евристичні питання*, які необхідні майбутньому вчителю музики для пошуку додаткової інформації при вивченні предмету “Практикум роботи з хором”; *інверсія* в процесі протиставлення нових та традиційних підходів до вирішення завдань; *метафора*, яка допомагатиме образному висловлюванню думок й почуттів у процесі сприйняття хорового твору, що активізують змістово-пошукову творчу активність та самостійну роботу студента.

Проаналізувавши та аргументувавши вище викладені педагогічні умови, ми спробували практично довести, що на сьогодні стає очевидним важливість питання вдосконалення сучасної системи музично-педагогічної освіти та застосування в ній особистісного підходу, який, у значній мірі, визначає всю структуру праці викладача. Але, насамперед, первинним має бути всіляке ініціювання й розвиток партнерства вищої школи, засобів масової інформації для координації та об’єднання їх зусиль у фаховій підготовці студентів в контексті формування Європейського освітнього простору.

Список літератури

1. Брунер Х.Х. Глобализация, образование и революция в технологии // Перспективы. Сравнительные исследования в области образования. - 2001. - №3. - Т. XXXI. - С.16-23.

2. Коваленко І.Г. Методика формування професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики в процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Інна Григорівна Коваленко. – К.: НПУ ім. М.Драгоманова. – 2008. – 210с.
3. Курлянд З.Н. Особистість вчителя сучасної школи: навч. посіб. / Зінаїда Наумівна Курлянд. – Одеса: ПДПУ ім. К.Ушинського, 2001. - С. 32-38.
4. Михаськова М.А. Особливості й проблеми музично-освітньої діяльності студентів музичних факультетів вищих закладів педагогічної освіти / Марина Анатоліївна Михаськова; упор. О.Ростовський. - Ніжин: НДПУ, 2004. - 185с. - (Проблеми педагогіки музичного мистецтва).
5. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителя у світовому освітньому просторі: статистичні характеристики // Шлях освіти. - 2004. - №1 С.17-20.
6. Романенко М.І. Освітня парадигма: генезис ідей та систем. - Дніпропетровськ: - Промінь, 2000. - 160с.
7. Цокур О.С. Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі: данина моді чи потреба часу? // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед університету ім. Ушинського, 2002. - Вип.10, ч.1. - С.117-120с.

Summary

Iryna Tsyuryak

The problem of personal approach to the preparation of the future teachers of music in the context of the formation of European educational space

The article considers the issues of specialists training in the higher school of Ukraine on the basis of the personal approach, which is a leading position of modern education in the context of the formation of European educational space. Formulated and analyzed pedagogical conditions of raising the level of professional preparation of future teachers of music.